

**Rapport om Mistras handläggning av ansökan
om anslag för forskningsprogrammet
Sustainable Development and the Quality of
Government**

Lena Marcusson

November 2006

Innehållsförteckning

Rapport om Mistras handläggning av ansökan om anslag för forskningsprogrammet Sustainable Development and the Quality of Government.....	1
Uppdraget.....	3
Arbetets bedrivande	3
Generell bakgrund.....	4
Händelseförloppet	7
December 2004 – januari 2005: Projektidé och planeringsdiskussioner	7
Maj – juni 2005: Planeringsanslag	8
Augusti 2005: Möte med Sandström	8
November 2005: Planeringsmöte och planeringsarbete.....	9
Januari 2006	12
Februari 2006	12
Mars-början av maj 2006	14
Slutet av maj och juni 2006.....	16
Analys och bedömning av handläggningen.....	19
Den interimistiska programstyrelsens roll	19
VDs och kansliets roll	21
Förväntningar på processen.....	22
Tvärvetenskap	25
Slutsatser.....	26
Rekommendationer	27

Uppdraget

Enligt avtal med Mistra i oktober 2006 fick jag i uppdrag att göra en bedömning av hur ansökan om forskningsanslag från professor Bo Rothstein med flera handlagts av Mistra under perioden december 2004 till och med juni 2006. Härmed avger jag en rapport med min bedömning av handläggningen.

Jag har uppfattat uppdraget så att jag främst skall granska hur Mistras VD och kansli har handlagt ärendet i relation till forskargruppen, den interimistiska programstyrelsen och de vetenskapliga utvärderarna med utgångspunkt i Mistras stadgar och riktlinjer. Det ingår däremot inte i uppdraget att göra en ny vetenskaplig värdering av projektansökan eller att granska utvärderingarna. Jag gör inte heller en juridisk granskning som underlag för ansvarsutkrävande av personal på Mistra eller en granskning av hur forskargruppen skött sitt planeringsarbete. Slutligen har jag inget fullständigt underlag för generella iakttagelser men kommer ändå att ge några allmänna synpunkter, med utgångspunkt i det inträffade, för styrelsens vidare överväganden.

Min bedömning av handläggningen avslutas med ett antal rekommendationer till styrelsen.

Arbetets bedrivande

För att genomföra uppdraget som utförts främst under november 2006 har jag gått igenom skriftligt material: Mistras stadgar och riktlinjer samt information till sökande, beslut om planeringsanslag, underlag till beslut om anslag, mailkorrespondens i ärendet, projektansökan och utvärderingar samt tidningsartiklar och information på Mistras hemsida. Vidare har jag intervjuat de närmast involverade samt ställt några skriftliga frågor per mail. Intervjuerna gäller:

Hans Petter Graver (skriftliga frågor per mail samt telefonintervju),
professor vid Oslo universitet
Sören Holmberg, professor vid Göteborgs universitet
Måns Lönnroth, VD på Mistra

Olof Olsson, programansvarig på Mistra
 Bo Rothstein, professor vid Göteborgs universitet
 Sven Sandström, tidigare vice VD på Världsbanken
 Patrik Stålgren, filosofie doktor vid Göteborgs universitet

Den mailkorrespondens som granskats är enligt uppgift från Mistras kansli offentlig. Mina minnesanteckningar från intervjuerna är däremot arbetsmaterial, och de återges inte i direktform i rapporten.

Generell bakgrund

I Mistras stadgar (1993 med ändring 1997) anges att stiftelsen för miljöstrategisk forskning, Mistra, ”...*har till ändamål att stödja forskning av strategisk betydelse för en god livsmiljö. Stiftelsen skall främja utvecklingen av starka forskningsmiljöer av högsta internationella klass med betydelse för Sveriges framtida konkurrenskraft. Forskningen skall ha betydelse för lösandet av viktiga miljöproblem och för en miljöanpassad samhällsutveckling. Möjligheterna att uppnå industriella tillämpningar skall tas till vara.*”

I juni 2004 beslutade Mistras styrelse om ett strategidokument med en vision för verksamheten: *Mistra mot år 2020*. Av intresse i detta sammanhang är att en granskning av verksamheten 2001-2003 utfördes av en granskningsgrupp från IVA, KSL och KVA (KVA 2004:1) . I denna redovisades vissa kritiska synpunkter på hanteringen av forskarinitierade programförslag. Det påpekades att personalen arbetar synnerligen aktivt i nära dialog med sökandena och att VD fattar beslut om planeringsanslag löpande, varefter den slutliga ansökan bedöms av styrelsen. Arbetssättet anges vara flexibelt, vilket är positivt, men det skapar också en risk för godtycke enligt rapporten (s 31). Idéer man inte tror på avförs direkt, medan andra sökande får många anvisningar. Processen blir i de fallen långdragen. Det krävs oerhört mycket arbete av forskningsintressenter och avnämare, redan under planeringsstadiet. Avsaknaden av transparens i förfarandet kan leda till minskat förtroende och att forskarna drar sig för att söka. Granskarna anser att Mistra måste visa ökad förståelse för forskarnas villkor och kommunicera betydligt bättre än dittills med forskarvärlden. Man anger också att styrningen från kansliet upplevs som stark och säger att Mistra kanske måste acceptera att programmen

inte blir exakt som kansliet/styrelsen önskar och i stället lämna större frihet till utförarna och programstyrelserna (s 34-35).

Inför arbetet med det strategiska dokumentet ingav styrelsens ordförande Anneli Hulthén och Mistras VD Måns Lönnroth en skrivelse till Utbildningsdepartementet i januari 2004, där man anger hur man ser på Mistras roll. *”Vi ser Mistra som en investerare snarare än som en traditionell beviljare av forskningsanslag. Mistra investerar i forskargrupper som i samverkan med användare bidrar till att lösa viktiga miljöproblem. Ett beslut att ge en forskargrupp medel för ett visst program är inledningen till ett omfattande engagemang från Mistra för att säkerställa att programmets syfte verkligen blir uppfyllt. Mistra avviker därför från det som svenska forskare är vana vid från forskningsråden.”*

Vidare anger man att *”...programmen är stora och konstruktionen med en programstyrelse medvetet bygger in en spänning mellan forskning och användning och ställer därmed stora krav på ledning. Programcheferna är oftast men faktiskt inte alltid aktiva forskare.”*

Man redovisar sin erfarenhet att det blir större sannolikhet för att forskningen får en tydlig nyttoinriktning ju tidigare en programstyrelse kommer in, och att man därför numera kräver att en forskargrupp som får planeringsanslag skall ha en interimistisk programstyrelse.

Därefter antogs strategidokumentet *Mistra mot år 2020* i juli 2004 av styrelsen.

Där anges bland annat att Mistra investerar i forskargrupper som i samverkan med användare bidrar till att lösa viktiga miljöproblem. Bland mål på vägen anges att Mistrafinansierad samhällsvetenskaplig forskning bidrar till en djupare förståelse för miljöfrågornas roll och tyngd i samhällets utveckling. I Mistras strategi sägs bland annat att *”Mistra investerar huvudsakligen i stora integrerade och gränsöverskridande forskningssatsningar”*, att man i bedömningen av forskningsförslag *”...lägger lika stort värde vid användarvärde som vid vetenskaplig kvalitet”*, att satsningarna ska vara flexibla både till form och till storlek och att de alltid skall ledas av särskilda

programstyrelser, som tillsätts i ett tidigt skede och övervägande består av tänkbara användare.

När vi sedan går till Mistras riktlinjer: *Guide för sökande av programfinansiering* (som inte anger när den utkommit eller vem som står bakom) återges skrivningarna från stadgarna och strategidokumentet. Man betonar att man tror på att viktiga miljöproblem blir lösta genom forskningssamverkan mellan högskolor och svenskt näringsliv, förvaltning, politik och frivilligorganisationer. Tvärvetenskapen är viktig och ett samarbete mellan forskare och de tänkta användarna likaså. Under hela programarbetet för forskarna en dialog med praktiker som är tänkta att använda resultaten. För att det ska fungera krävs en god ledning och organisation, vilket bedöms vid vetenskaplig peer review och nyttoutvärdering och av Mistras styrelse och VD. De senare ”...avgör i olika skeden i ansökningsprocessen om ett programförslag kan förväntas tillföra ett mervärde till Mistras totala programportfölj eller inte” (s 8 i guiden).

De som söker finansiering skall definiera hur just deras bro skall byggas mellan forskare och användare och i ett tidigt skede är det angeläget att identifiera vem den första användaren är. Det måste finnas en konkret plan för hur praktisk användning skall komma till stånd. En viktig del i detta är att göra användarna delaktiga i arbetet redan då finansiering söks för programmet.

Enligt riktlinjerna om programledning anges att programstyrelsen består av företrädare för användarna och att i planeringsstadiet vanligen utses en interimistisk programstyrelse i dialog med Mistra. Programchefen leder det operativa arbetet i programmet över gränserna mellan forskning och praktik och över olika vetenskapliga disciplingränser. I redovisningen av hur ansökan går till redogörs för de olika stegen och det betonas att alla beslut fattas i konkurrens med andra programförslag.

För planeringsanslagen gäller att VD fattar beslut och kan knyta rådgivande grupper till sig vid bedömningen (huvudsakligen tänkta användare). Den interimistiska programstyrelsen skall spela en central roll i planeringen av den fullständiga ansökan, inte minst när det gäller

att säkerställa användarvärdet. Däremot framgår det (dock endast motsatsvis) att denna styrelse inte har det formella mandatet att leda programmet, vilket den permanenta styrelsen har (s 24 i guiden). Det anges att den programstyrelse som tillsätts för ett beviljat program ges det formella mandatet att leda programmet.

Händelseförloppet

Här ges en redogörelse av vad som framkommit om händelseförloppet vid genomgång av på e-post och dokument samt vid intervjuer.

December 2004 – januari 2005: Projektidé och planeringsdiskussioner

Sedan Bo Rothstein skickat in en projektidé till Mistras kansli den 6 december 2004 fick han svar att Måns Lönnroth var intresserad av att fortsätta diskussionen för att se om man kunde hitta gemensamma intressen. Från kansliet skickade man Mistras guide för sökande och underströk Mistras speciella uppgift –att finansiera forskning som kan bidra till lösandet av viktiga miljöproblem. Ett möte ägde rum den 19 januari 2005 på Mistra och det framgår av ett mail från Lönnroth dagen därpå att man diskuterat tänkbara användarkontakter som Sven Sandström (tidigare vice VD på Världsbanken) och andra. Lönnroth tipsade också om att Lars Magnusson var representant i en av programstyrelserna och kunde berätta om hur de arbetar. Efter dessa inledande kontakter skickar Rothstein och hans kolleger vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet in en ansökan om planeringsanslag den 23 maj 2005, där det angavs att planeringsarbetet skulle utföras under perioden augusti 2005 t.o.m. mars 2006.

Rothstein har hävdade att det var Lönnroth som först tog kontakt med honom medan Lönnroth menar att initiativet kom från Rothstein. Det finns inget i handlingarna som utvisar någondera med säkerhet, men det står klart att Lönnroth från början visat stor entusiasm för forskningsidén och uppmuntrat Rothstein att komma in med en ansökan om planeringsanslag.

Maj – juni 2005: Planeringsanslag

Innan planeringsanslaget beviljades sänder Lönnroth ett mail till Rothstein den 10 juni 2005 där han nämner en kort PM som han vill ha synpunkter på. Frågorna gäller vilka tillämpningar man kan tänka sig utöver vatten och hur resultaten/slutsatserna skall komma till praktiskt nytta: ”*Vem ska göra vad med vilka resultat i vilken situation och när?*” Slutligen frågar Lönnroth om Sandström skulle kunna vara en kandidat som ordförande i den interimistiska programstyrelsen. Den 12 juni svarar Rothstein att han ser det som oproblematiskt att kunna svara upp mot de krav på preciseringar som Lönnroth framställt. Vad gäller den interimistiska programstyrelsen säger Rothstein att det blir en av deras första åtgärder att skapa en sådan, om planeringsanslaget erhålls. Den ”...*kan ge oss synpunkter på utformning av ansökan*”.

Den 14 juni 2005 beviljar Lönnroth ett planeringsanslag om 250 000 kr. I beslutet om planeringsanslag 14 juni anger Lönnroth att programförslaget skall utformas i samråd med tänkta användare av programmets resultat. Detta samråd under planeringsfasen skall redovisas i den fullständiga ansökan. Som stöd för samrådet med användarna ska en interimistisk programstyrelse, bestående av minst tre tänkta användare, knytas till forskargruppen under planeringsfasen och delta aktivt i planeringen av programförslaget. Den interimistiska programstyrelsen sätts samman av Mistra i samråd med forskargruppen. ”*Den sökande gruppen*” ska ha en kontinuerlig dialog med Mistra under planeringstiden och därvid kommer särskilt fokus att riktas mot organisationen av den sökande gruppen. Slutligen anges i beslutet att en internationell vetenskaplig utvärdering och en nyttoutvärdering kommer att utföras innan den slutliga ansökan presenteras för Mistras styrelse.

Augusti 2005: Möte med Sandström

Sedan Sandström utsetts till ordförande i den interimistiska programstyrelsen har han, Lönnroth, Rothstein, Sören Holmberg och Olof Olsson ett möte på Mistra. Sandström hade fått del av Mistras riktlinjer och uppgifter om den interimistiska programstyrelsens roll att stödja forskargruppen, särskilt med användarperspektivet. Av mail från Lönnroth nästa dag till Ruth Jacoby som kandidat till den

interimistiska programstyrelsen framgår att en programstyrelse har det överordnade ansvaret för programmet (budget, ledning osv.) och att ”vi lärt oss” att styrelsen skall vara med redan vid planeringen och att den interimistiska programstyrelsen är forskargruppens bollplank under planeringen. Tre personer möter forskargruppen högst tre gånger under denna tid.

Det kan konstateras att Lönnroth beskriver den ordinarie programstyrelsens roll snarare än den interimistiska programstyrelsens roll då han anger styrelsens ansvar.

November 2005: Planeringsmöte och planeringsarbete

Sedan den interimistiska programstyrelsen utsetts (förutom Sandström och Ruth Jacoby även Peter Thulin som senare ersätts av Ugis Rotbergs) ägde det första mötet mellan den interimistiska programstyrelsen och forskargruppen rum i Göteborg. Efter mötet, den 11 november skickar Lönnroth ett mail till den interimistiska programstyrelsens ledamöter (inte till forskargruppen också) och undrar hur de tycker att det artar sig i Göteborg. Sandström svarar den 16 november att de haft ett bra möte, där man var överens om uppläggningsen av ansökan, men hann anger också att den interimistiska programstyrelsens ledamöter nog var litet besvikna över att man inte hunnit längre. Hans intryck är att forskargruppen tycks ha svårt att arbeta mot en klar ansökan. Vidare anger han att nytt datum för kontakt ej bestämts, på forskarnas begäran. Dessa skulle återkomma.

Då de inte gjort det, skickar Sandström den 15 november synpunkter till samordnaren av forskargruppen, Patrik Stålgren. I det första mailet uttrycker Sandström belåtenhet med mötet i Göteborg, där man kom fram till ett bra ramverk för arbetet. Han efterlyser dock information om tidsplanering, elektronisk diskussion och ”snarast” ett utkast till ansökan för diskussion samt en summering av de beslut man tagit vid mötet den 3 november. Stålgren svarar samma dag att utkastet till huvudansökan inte blir meningsfull förrän man gått igenom en ”*formativ fas av arbetet*” som han beskriver som pågående. Den består av att han och Rothstein träffar nya kolleger som ska medverka i olika delprojekt, har utsett en ansvarig forskare för varje sådant delprojekt,

har bokat in möten med hela gruppen och startat konsultationer med naturvetenskapliga experter på vatten och skog (som är de delområden man enats om). Han bifogar en bilaga med uppdatering som innehåller definiering och utveckling av olika delprojekt liksom huvudsakliga deadlines. Sandström svarar nästa dag med kopior till Holmberg och Rothstein): tackar och säger ”roligt att det går framåt”. Han anger tre synpunkter :

1. Datum och planer borde skickas till den interimistiska programstyrelsen snarast och även till handläggaren på Mistra (Olsson)
2. Han efterlyste ett substanspapper som skulle ligga till grund för en tidig elektronisk diskussion, vilket man var överens om behövdes i god tid före nästa möte i februari.
3. Han anmärkte på en tendens att diskutera delprojekt mer än helhetsbilden och den konceptuella ramen för projektet och underströk vikten av att substansrapport, en outline för den fullständiga ansökan som han är angelägen om att få för diskussion så snart som möjligt.

Samma dag skickar Sandström mailet till Lönnroth där han bifogar mailen med de tre frågorna till forskargruppen och tillägger att ”låt oss nu se vad jag får till svar”. ---”Om det inte blir bättre och klarare så ringer jag Bo och Patrik. Eventuella synpunkter och råd från Dig, Olof och Ruth välkomnas”.

Olsson kontaktar Sandström med kopia till Ruth J och Lönnroth den 22 november. Han håller med om att ”det känns väldigt skakigt än så länge” och tror att de seniora forskarna lagt för mycket ansvar på en junior person och underskattar risken att misslyckas med ansökan. Han anger också att Mistra inte kan coacha mer än övergripande och generellt, av rättviseskäl, och menar därför att Sandström inte ska tveka att ta upp sina betänkligheter med forskargruppen.

Den 21 november skickar Stålgren till den interimistiska programstyrelsen och Olsson en skiss för delprojekten sammanhållna av gemensamma frågeställningar som diskuterades 3 november. Han

bifogar också en arbetsplan med deadlines och tider för möten som berör den interimistiska programstyrelsen och frågar efter synpunkter.

Efter kontakter med övriga i den interimistiska programstyrelsen skickar Sandström den 29 november mail till Stålgren (kopior till den interimistiska programstyrelsen, Olsson, Rothstein och Holmberg), där han med anledning av en passus i materialet undrar om ”...*inte Bo och Sören är fullt integrerade i arbetet och när deras första utkast kan vara klart?*”. Den interimistiska programstyrelsen behöver se det senast den 17 januari. Han säger sedan sig vara mycket direkt, i hopp om att forskargruppen reagerar medan det fortfarande finns tid att lägga om arbetet. Han anger att den interimistiska programstyrelsen tycker att det hela börjar se ganska riskfyllt ut. De två problem han trycker på är att de huvudansvariga delegerat arbetet och att ett första utkast kommit för sent. Då Lönnroth får kännedom om detta brev skriver han samma dag till Sandström (inte till forskargruppen) och erbjuder sig att söka ”*Bo/Sören för att tala om allvaret i situationen.*” Sandström svarar att han gärna ser att Lönnroth träffar Rothstein. Sandström redogör vidare för sin kontakt med Rothstein och den mail han fått från Rothstein, där denne uttrycker att man bör ha förtröstan och att allt ligger bra till. Men Sandström har svarat Rothstein att styrelsen behöver helhetsbilden för att kunna ha någon uppfattning om delarna och det måste presenteras i januari. Rothstein berör i sitt svar att helheten finns klar sedan länge i form av en ansökan till Riksbankens Jubileumsfond som bara ska redigeras om. Sandström uttrycker i sin kommentar till Lönnroth att det krävs mer än bara redigering. Detta sista framför han dock inte direkt till Rothstein. Rothsteins information skickas också till övriga i den interimistiska programstyrelsen och till Olsson. Sandström kommenterar till Lönnroth med kopia till Olsson: ”*vi har fortfarande inte fått reda på när vi får se helhetsbilden*”. Han uttrycker frustration: ”*Och tiden rinner*”. Den 30 november meddelar Lönnroth Sandström att han ska träffa Rothstein på fredag. Sandström svarar i ett längre mail, där han upprepar sina dubier om att man är för sent ute och utvecklar att ansökan till Riksbankens Jubileumsfond som han nu sett kräver mer än redigering men främst att man måste lägga fram förslag till styrelsen som beaktar Mistras kriterier och har klara kopplingar till delprojekt. Han slutar: ”*Låt mig veta om jag oroar mig i onödan. Jag*

tycker dock att de verkar väl nonchalanta för ett så stort och viktigt projekt.” Han understryker att han bett dem fokusera på ett första utkast till ansökan. Lönnroth svarar med att för Sandström lägga fram fem punkter som han tänker ha som preliminärt budskap till Rothstein, sammanfattat som ”*blås inte chansen*”. Han är orolig för att forskargruppen underskattar arbetet med att tillgodose Mistras två krav: kvalitet och användbarhet. Lönnroth rapporterar till Sandström och Ruth Jacoby samt Olsson om sitt möte med Rothstein där Rothstein enligt kommentar från Sandström presenterar projektet på samma sätt som en månad tidigare i Göteborg då styrelsen pressat fram en redovisning.

Januari 2006

Det utlovade utkastet till programansökan sänds till den interimistiska programstyrelsen den 17 januari. Ingående kommentarer kommer från den interimistiska programstyrelsen den 23 januari. Den 26 januari skriver Rothstein till Lönnroth och rapporterar att arbetet går bra, att man fått mycket bra synpunkter från den interimistiska programstyrelsen och nu arbetar frenetiskt med ansökan inför nytt möte med den interimistiska programstyrelsen den 15 februari.

Februari 2006

Vid mötet den 15 februari i Stockholm deltar forskargruppen utom Rothstein och den interimistiska programstyrelsen. Man går igenom utkastet under en hel dag. Efter mötet skickar Sandström brev den 16 februari till Stålgren med kopia till Rothstein och resten av den interimistiska programstyrelsen.. Han riktar sig till Stålgren och upplyser om att bedömningen är att 40% av arbetet kvarstår och att det verkar som forskargruppen inte förstår svårigheterna. Särskilt gäller det att täcka alla Mistras kriterier och särskilt då frågan om nyttan för användare. Han anser att det varit en brist på framsteg sedan förra mötet och att forskargruppen inte verkar inse det. Det behövs en ”seasoned person to help drive this rather forcefully”. Han måste klargöra att det helt enkelt inte räcker att fortsätta som tidigare. (*Seasoned betyder mycket erfaren*).

Samma dag vidarebefordrar han detta brev till Lönnroth och Olsson utan att detta framgår för forskargruppen.

Den 19 februari skriver Rothstein till Sandström med kopia till den interimistiska programstyrelsen, Lönnroth och Olsson att han fått veta av Lönnroth att denne fått brevet från Sandström till Stålgren den 16 februari. *"The implication of this is that six weeks before our application is to be finished, the chairman of our interim board sends his criticism to the Foundation that will decide about our application. In addition, this is done without informing me"*. Rothstein tolkar detta som att Sandström har huggit dem i ryggen och anser att dennes uppförande är "oacceptabelt, oetiskt och visar illojalitet mot forskningsprogrammet". Särskilt upprörande är det att skicka kritiken till Lönnroth som representerar den anslagsprövande stiftelsen. Rothstein anger att han informerat Lönnroth om att allt samarbete med Sandström är avbrutet. Han utvecklar också sin syn på förhållandet mellan vetenskap och nytta. I vetenskapen vet vi inte vad vi kommer att finna och därför är det ologiskt och ohederligt att säga exakt vilket användarvärde resultaten kommer att ha. Han reagerar starkt mot idén att det behövs en "more seasoned" ny person att driva arbetet och att Rothstein eller Holmberg inte skulle kunna kommunicera med omvärlden. Rothstein vidarebefordrar sitt brev till forskargruppen med det angivna ämnet: *"No more Sandström"*.

Sandström försöker gjuta olja på vågorna i brev den 20 februari till Rothstein med kopior till den interimistiska programstyrelsen, Lönnroth och Olsson. Han påpekar att han föreslagit en *seasoned* person och med det menat någon som hade tid och erfarenhet för att kunna foga samman allt inom tre veckor under Stålgrens och Rothsteins ledning. Rothstein svarar samma dag med att han talat med Lönnroth som instämt i hans negativa tolkning av brevet. Han är helt emot att fortsätta samarbetet i någon form och har inget förtroende för Sandström. Därefter mailar han till resten av den interimistiska programstyrelsen med kopior till Olsson, Lönnroth och representanter för forskargruppen att samarbetet med Sandström avbrutits men att forskargruppen gärna vill fortsätta samarbetet med övriga styrelsen. Han meddelar den 20 februari Lönnroth att arbetet med ansökan fortsätter och att han är ledsen över att samarbetet med Sandström avbrutits men att Lönnroth delvis får ta på sig ansvaret för detta, då Lönnroth utsett honom.

Efter detta finns ingen reaktion dokumenterad från Lönnroth eller Sandström eller övriga i den interimistiska programstyrelsen om det faktum att Rothstein sagt upp samarbetet. Lönnroth och kansliet menar att det vid den tidpunkten var så kort tid kvar tills ansökan skulle lämnas in att det inte var idé att ingripa. Man rådde också Sandström att avvakta.

Mars-början av maj 2006

Den 10 mars skriver Sandström till Lönnroth att man i den interimistiska programstyrelsen inte mottagit någon reviderad ansökan och inte hört något om det tidigare planerade mötet den 13 mars. Lönnroth reagerar på detta genom att skriva ett brev till Rothstein. Han meddelar Sandström: *I am writing a rather stern letter to Bo R. Will copy to you and Sören and others.* Till forskargruppen skriver han i anslutning till brevet: *"Ta ett djupt andetag först och läs det sedan"*. I brevet påminner Lönnroth om villkoren för Mistras program med bland annat en programstyrelse. Han säger sig fortfarande vara bekymrad över den tidigare korrespondensen (den 20 februari). Han avslutar med att han som VD för Mistra rekommenderar ett program för styrelsen enbart om han är rimligt övertygad om att goda förutsättningar finns för en fruktbar dialog. Därför är han bekymrad över Rothsteins mail till Sandström: *"Det bådär inte gott för ett förtroendefullt samarbete i framtiden. Jag kommer att vara extra försiktigt i år, eftersom mitt kontrakt som VD går ut vid årsskiftet"*. Rothstein svarar med att göra en parallell mellan en styrelseordförande i en verksamhet som ska ge in en offert, där ordföranden tar kontakt med anbudsmottagaren och framför kritik som borde ha framförts till verksamheten.

Under mars fortsätter kontakter mellan Olsson och forskargruppen om utvärderingarna, hearingen med dessa i slutet av maj och styrelsemötet den 20 juni, då ansökan ska behandlas. Den slutliga programansökan inkommer inom fastställd tid. Ansökan är underskriven av Rothstein som programdirektör. I ansökan nämns ingenting om den interimistiska programstyrelsen.

I början av april meddelas beslut om utvärderarna. Dessa har utsetts av Lönnroth på förslag av Olsson. Forskargruppen fick möjlighet att ge förslag på ett antal ojäviga personer. En av dessa ingick i gruppen av vetenskapligt sakkunniga, Miriam Golden, tillsammans med ytterligare en statsvetare, Ken Newton, en rättsvetenskapsman som ordförande (Hans Petter Graver) och Susan Baker som är professor i miljöforskning, samhällsvetare och expert på miljöfrågor och ekologi. Alla tillfrågades innan de accepterade uppdraget om det förelåg någon jävssituation. Sedan forskargruppen underrättats om namnen, hade man ingen invändning mot dessa. Dock har Rothstein senare anmärkt på att flera av forskarna har en preferens för tvärvetenskap, att flera inte är statsvetare och att Baker har nära anknytning till en konkurrerande forskarmiljö.

Den 7 april skickar Lönnroth brev till Rothstein, betitlat: *vad tror du om detta utkast till brev till Bosse R?* Kopia sänds till Holmberg, Stålgren och Olsson. Han säger där att korrespondensen den 16 mars inte minskar hans oro. Han menar att den interimistiska programstyrelsen utses av Mistras VD och att det är självklart att han skall kunna ha en öppen diskussion med ordföranden och att denne skickar honom kopia av brev inom ramen för denna öppenhet. Det gäller också för de ordinarie programstyrelserna. Han anger att han är beredd att rekommendera ett programförslag enbart när han är rimligt säker på att samarbetet kommer att fungera. Den situationen har aldrig tidigare uppstått. Detta brev leder till en reaktion från Holmberg som vill ha kontakt med Lönnroth. Rothstein reagerar samma dag och frågar om styrelsens roll: ska den inte tillvarata forskningsprogrammets intressen i första hand? Den är i stället Mistras övervakningsorgan. Om så, vem rapporterar de till, Mistras styrelse eller VD? I ett andra mail efterlyser han var i stadgarna eller guiderna det framgår att programstyrelsen skulle ha en rapporteringsfunktion. I ett tredje brev undrar han hur programstyrelsen skall kunna utgöra ett stöd för programchefen om de skall ge negativ information till Mistra innan programchefen fått chansen att reagera på kritiken?

Lönnroth svarar den 12 april att de har olika uppfattning om hur Rothstein agerat. Han hänvisar till tidigare goda erfarenheter med

samarbete byggt på förtroende, samverkan, god vilja (och gott omdöme). Programstyrelsen har i ett par fall varit helt avgörande för att få programmen på rätt köl. Rothstein svarar samma dag och efterlyser åter svar på frågan om hur samarbetet ska kunna fungera och var i Mistras instruktioner det finns stöd för Sandströms agerande. Lönnroth är skyldig honom ett svar, eftersom Lönnroth försvarat Sandström. Ytterligare ett brev skickas, där Rothstein beskriver sin initiala skepsis mot programstyrelsemodellen som dock upphört, då han tagit del av Mistras riktlinjer. Han anser också att de lagt ner stor möda på användarperspektivet. Efter att inte ha fått svar upprepar han frågan den 27 april och hotar med att ta upp den med styrelsen för Mistra eller i slutändan med ansvariga på departementet, eftersom det rör sig om offentliga medel.

Lönnroth svarar den 1 maj att han anser att Rothstein har fel angående agerandet av Sandström och att han inte ser några skäl att fortsätta diskussionen. Rothstein svarar samma dag att han inte accepterar svaret. Lönnroth svarar den 2 maj: *Beklagar har inget mer att tillägga.* Den 4 maj träffas Lönnroth och Holmberg i Göteborg och diskuterar situationen. Holmberg uttrycker att han uppfattat möte med den interimistiska programstyrelsen den 15 februari som mycket konstruktivt.

Slutet av maj och juni 2006

Den 23 maj ägde hearingen med utvärderarna rum. Den 26 maj (alltså innan han fått del av utvärderingen) skickar Rothstein en skrivelse till Mistras styrelseledamöter, där han redovisar sin kritik främst mot Lönnroth och Mistras kansli. Han anger att han från början varit tveksam till att söka medel trots att han uppmuntrats av Lönnroth som tog initiativet, därför att han inte kunde förstå konstruktionen med programstyrelse. ”Att överlåta beslutanderätten över min forskning till en separat styrelse kändes främmande.” Han anser att forskargruppen inte fått hjälp av den interimistiska programstyrelsen att skapa kontakter med praktiker. Däremot valde Sandström att rikta kritik till Lönnroth utan att forskargruppen fått chans att hantera kritiken. Han anser att han inte haft något annat val än att avsluta samarbetet med Sandström och undrar om styrelsen för Mistra är införstådd med Lönnroths syn på hur programstyrelserna ska arbeta. Att han inte fått

bidrag till resan till utvärderarmötet (då han var i USA) tolkar han som att Mistras kansli avsiktligt försökt sätta käppar i hjulet.

Rothstein utvecklar och förstärker sin kritik i en artikel på DN Debatt den 5 juni. Han anger där att han och forskargruppen inte fått gehör för sina förslag till ledamöter i den interimistiska programstyrelsen och att den interimistiska programstyrelsen fungerat som VDs förlängda kontrollorgan. Han anger att det är fråga om en detaljkontroll av forskare som erhåller anslag och talar om s-märkta kommissarier som styr den svenska forskningen.

Sedan utvärderarnas rapporter färdigställts och distribuerats gav Lönnroth styrelsen en redogörelse för vad som hänt i ärendet. Han hade som stöd en intern redogörelse från Olsson om kansliets hantering. Enligt denna var det Rothstein som tog första kontakten med Mistra. Efter redogörelsen för händelseförloppet kommenterar Olsson också att den interimistiska programstyrelsen "ägs" av Mistra och rapporterar därför till Mistra och informerar om hur planeringsarbetet fortskrider. Rothstein har inte förstått skillnaden mellan en interimistisk och en permanent programstyrelse. Resebidraget avslog i enlighet med praxis och vad som redan meddelats Rothstein. När Lönnroth skriver till styrelsen anger han att man bland annat ska notera att det var Rothstein som först tog kontakt med Mistra och att Lönnroth inte avser att ge någon kommentar till Rothsteins debattartikel utöver den som finns på Mistras hemsida. Där anges att VD fattar beslut enligt delegationsordning om planeringsanslag och att styrelsen beslutar om anslag med stöd av utvärderingar som är offentliga. Samma dag skickar Rothstein kommentarer om utvärderingarna i enlighet med inbjudan från kansliet till Olsson: *Den som går till sängs med hundar kommer att stiga upp med loppor (kinesiskt ordspråk)*. Hans invändningar mot utvärderingarna inriktas främst på att de efterlyser tvärvetenskaplighet trots att han anser att det varit en överenskommen förutsättning att detta är ett statsvetenskapligt projekt. Han anger att Mistras kansli lagt hinder i vägen för en saklig prövning på flera sätt: inte bevilja resebidrag för honom till mötet med utvärderarna, i sista stund byta teknisk utrustning, utse en utvärderargrupp till hälften bestående av icke-statsvetare. Dessutom är det fråga om personer med starka band

till tvärvetenskaplig forskning. Han sänder samma dag en skrivelse till Mistras styrelse, där han framför samma kritik och anger att Lönnroth fört honom och hans kolleger bakom ljuset vad gäller tvärvetenskaplighet. Nästa dag skickar han brev till styrelsen där han anger skäl för att han inte kunnat använda planeringsanslag för resan från USA, eftersom denna ägde rum efter att slutansökan lämnats in. Mistras kansli vet detta och har medvetet hindrat honom från att delta vid mötet.

Enligt uppgifter från Mistras kansli och Lönnroth har man inte beviljat tresebidraget, eftersom praxis är att inga ersättningar utgår vid sidan av planeringsanslaget och att reskostnaden skulle ha ersätts om den varit inkluderad i ansökan. Vad gäller tvärvetenskap har Mistra varit införstådd med att det var ett inomdisciplinärt projekt och även tagit hänsyn till det vid valet av utvärderare. Däremot har man inte särskilt upplyst utvärderarna om detta förhållande. Vad gäller den tekniska utrustningen gjorde man allt man kunde för att det skulle fungera. När det visade sig omöjligt fick Rothstein kommentera och svara på frågor per telefon.

Den 20 juni inför styrelsemötet den 26 juni, skickar Rothstein ytterligare ett brev till styrelsen där han framför tidigare kritik och dessutom påpekar att han kommer att sprida sin kritik i vidare kretsar och att han håller styrelsen ansvarig för missförhållandena. Slutligen uppger han att han inte som utlovats ges möjlighet att närvara via telefon eller Internet vid styrelsemötet. Olsson skriver samma dag att Skype fungerat dåligt och att han föreslagit telefon och högtalare.

Den 26 juni bordlägger styrelsen ansökan sedan VD lagt fram förslag om avslag.

Inför styrelsebeslutet den 8 december återkallar Rothstein sin huvudansökan med hänvisning till ett beviljat anslag från Riksbankens Jubileumsfond. Han anger i brev till styrelsen i november att missförhållandena som han påtalat bör utredas. Han uttalar också att han och hans medarbetare är villiga att diskutera en delfinansiering från Mistra av de två delar av projektet som gäller skog och vatten hushållning som inte ingår i ansökan till Riksbankens Jubileumsfond (c:a 2-3 miljoner om året).

Analys och bedömning av handläggningen

Vid studiet av handläggningen i detta ärende är det några frågor som ger anledning till en mer noggrann granskning. Det gäller den interimistiska programstyrelsens roll, VDs och kansliets roll, förväntningar på processen, och frågan om tvärvetenskap i projektet. Flera av punkterna jag här tar upp har naturligtvis anknytning till varandra men jag börjar med att behandla dem åtskilt.

Den interimistiska programstyrelsens roll

Både i början av förloppet och vid den avgörande krisen i februari finns inslag som tyder på att den interimistiska programstyrelsens roll inte varit entydig eller inte uppfattats på samma sätt av de olika aktörerna. I Mistras guide för användare betonas att den interimistiska programstyrelsen utses i dialog med Mistra och att den skall spela en central roll i planeringen av den fullständiga ansökan, inte minst när det gäller att säkerställa användarvärdet. Däremot framgår det *motsatsvis* att denna styrelse inte ges det formella mandatet att leda programmet, vilket den ordinarie styrelsen får. Enligt VDs beslut om planeringsanslag i detta fall tillsätts den interimistiska programstyrelsen av Mistra i samråd med forskargruppen. Den interimistiska programstyrelsen skall enligt samma beslut delta aktivt i planeringen av programförslaget. Den skall vara ett stöd för samrådet med användarna och den skiljer sig från den ordinarie programstyrelsen, som utses av programvärden (forskarnas huvudarbetsgivare) i samråd med Mistra, och som har rätt att fatta beslut om ledning och budget, tillsätter programdirektör och rapporterar årligen till Mistras VD om arbetsplan. Den interimistiska programstyrelsen förefaller i jämförelse med detta ha en rådgivande, stödjande roll och det är också så som forskargruppen har uppfattat det. Rothstein uttrycker att den interimistiska programstyrelsen skall vara bollplank och att man förväntar sig en hel del hjälp med just användarperspektivet som man är medveten om kan vara problematiskt för forskargruppen. Rothstein uttrycker också inför ansökan om planeringsanslaget att en av de första åtgärder forskargruppen skall vidta är att skapa en interimistisk programstyrelse ”...som kan ge oss synpunkter på utformning av ansökan”.

Det framgår ingenstans i Mistras skriftliga dokument att den interimistiska programstyrelsen skulle ha en rapporteringsskyldighet i förhållande till VD eller kansliet. Sandström och övriga i den interimistiska programstyrelsen fick ingen särskild information om hur de förväntades agera i förhållande till forskargruppen och till kansliet och VD utöver det som här nämnts. Men från kansliets och VD:s sida finns uttryck för att man är angelägen om en dialog och en samverkan under processens gång både med den interimistiska programstyrelsen och forskargruppen som också har mycket kontakter med kansliet och VD. Det talas om att den interimistiska programstyrelsen skall vara VD:s förlängda arm och ha till uppgift att försäkra sig om att forskargruppen når sina mål. Det är tydligt att Sandström fann det naturligt att hålla VD och kansliet informerat om arbetets gång men även att rådgöra med dem, när han var tveksam till hur projektet utvecklades. Han fick också råd från kansliet om hur han borde påverka processen och vad som kunde ses som lyckade och mindre lyckade arbetssätt. Vissa av dessa kontakter skedde utan att forskargruppen uttryckligen informerades om dem, men i den interimistiska programstyrelsen ansåg man det uppenbart för alla att sådana kontakter förekom. Flera i forskargruppen uttrycker att den interimistiska programstyrelsen var ett bra stöd från början och att tanken är god, men man uttrycker också viss besvikelse över att man inte fått den hjälp med kontakter med avnämare som man räknat med. Det finns också en kritik som går ut på att styrelsens roll är otydlig och att man generellt inte har utrett frågor om "äganderätten" till olika projekt, att ansvarsfördelningen är oklar och att termen *styrelse* är missledande i sammanhanget. Men man är positiv till en användarkommitté och har inget emot att den utses av Mistra, där kompetensen i detta fall finns. En referensgrupp som forskargruppen själv skulle utse bedöms inte vara lika effektiv. Man uttrycker att det generellt är en fördel med programstyrelser, även om det tar mycket tid. Det verkar inte vara klart för alla att det är en skillnad mellan den interimistiska programstyrelsen och den ordinarie programstyrelsen, när det gäller mandatet. De flesta av de inblandade har inställningen att dialog och samverkan i öppna former är vad som behövs och fungerar.

Min bedömning är att oklarheten i den interimistiska programstyrelsens roll haft en negativ effekt på processen. Det har inte varit klart för alla inblandade vem den skall företräda, forskargruppen eller Mistra, och det har inte varit klart vilket mandat den har. Kontakter mellan aktörerna bör ske öppet, om inte styrelsen givits en särskild roll som informatör som alla känner till. Dialog och samverkan är utmärkt, men det fungerar bara om aktörerna har en samstämmig uppfattning om mandat och ansvar.

Det är också anmärkningsvärt att det inte är tydligt hur styrelsen skall utses; det skrivs ”i dialog med”, ”i samråd med” i stället för det tydligare *efter* samråd, så att det framgår vem som har rätt att besluta. Sedan återkommer jag senare till frågan om själva konstruktionen och tanken bakom en sådan interimistisk styrelse generellt är att rekommendera för den fas som gäller planeringsanslag.

Min rekommendation är att Mistra ser över innehållet i anvisningarna till sökandena, att man klargör mandat och ansvar och i samband med tillsättande av styrelsen försäkras sig om att alla inblandade har en korrekt information om vad som gäller.

VDs och kansliets roll

VD och kansliet har från början varit tydliga med vilka krav som Mistra ställer, och man har varit beredd att hjälpa till med råd och anvisningar och med att underlätta för forskargruppen att få behövliga kontakter. Samtidigt har man markerat att det finns en gräns; det är inte meningen att en forskargrupp skall bli särskilt gynnad utan alla måste behandlas lika. Det understryks också i Mistras information att alla programförslag bedöms i konkurrens.

Det finns dock inslag i just denna process som ger ett annat intryck. Från början har VD visat stort intresse för programidén och under processens gång har han skaffat sig information om planeringsarbetet och haft diskussioner både med styrelsens företrädare och med programansvariga. Det framgår av handlingarna att styrelsens ordförande uppfattat det som naturligt att rådgöra med kansliet och VD och särskilt informera dem om problem i processen. Visserligen får han rådet att ta upp problemen med forskargruppen, vilket han

också gör, men även VD tar initiativ till möte med Rothstein och informerar sedan Sandström om hur han bedömer situationen. Det är också tydligt att forskargruppen uppskattat dialogen med VD under processen, åtminstone till en början. Att VD ensam beslutar om planeringsanslag utan en fastställd ordning för värdering av projekt bidrar till att det sprids en uppfattning om att Lönnroths inställning är avgörande för framgång. När forskargruppen får kännedom om att signaler om svårigheter i samarbetet mellan forskargruppen och styrelsen har nått Lönnroth, uppfattar man i forskargruppen att detta är mycket allvarligt och att projektet hamnat i svårigheter. Det är VD som måste övertygas. Det gäller då inte de externa utvärderingar som skall göras utan just Mistras egen bedömning av hur ledning och organisation kan tänkas komma att fungera i ett sjösatt program. Att inget Mistra-program kan komma till stånd utan ett aktivt stöd av Lönnroth är en uppfattning som uttrycks bestämt av forskargruppen.

Min bedömning är att både VD och kansliet bemödat sig om att ge korrekt och fyllig information och att stödja planeringsarbetet. Eftersom jag inte granskat några andra processer inom Mistra, har jag ingen möjlighet att bedöma om handläggningen i just detta fall avviker från det normala. Det framgår dock av mail och intervjusvar att detta fall haft en del inslag som väcker frågor. Dessa inslag tyder på att Lönnroths eget engagemang för forskningsidén gjort att han varit särskilt aktiv på ett sätt som kunnat skapa osäkerhet om hans möjlighet att sakligt ta ställning till den fullständiga ansökan. Mistras trovärdighet blir därmed naggad i kanten.

Min rekommendation är att Mistras styrelse i samband med att ny VD introduceras i arbetet går igenom instruktionerna för hur VD skall arbeta.

Förväntningar på processen

Det står klart att Mistra fäster stor vikt vid att användarperspektivet och forskningens möjligheter att nå omsättningsbara resultat skall beaktas och konkretiseras redan på planeringsstadiet. Detta gäller alla ansökningar, oavsett om det är utlysta anslag eller forskarinitiativ. Detta har varit en tydlig förutsättning för planeringsanslaget. Det finns dock begränsningar i hur långt en sådan inledande planering av ett

forskningsprojekt kan gå. Nu anser Mistras ledning att dess uppgift inte primärt är att stödja akademisk forskning i sig utan deras program syftar just till att bygga en bro mellan forskning och användbara tillämpningar. Att det egentliga programarbetet får en särskild utformning kan därför vara rimligt, och jag har inte haft till uppgift att granska hur sådana program kan eller bör fungera med de hänsyn som måste tas till forskningens frihet och forskarnas rätt till sina resultat.

I just detta fall gäller det emellertid *planeringsprocessen* inför ett program, och här finns inslag som enligt min mening visar att kraven på konkretisering i en planeringsprocess gått för långt. Eller kanske är det snarare så att man tillämpat de vanliga kraven på ett område där de inte passar in? Ämnets karaktär är sådant att de konkreta resultaten inte i detalj kan anges redan vid planeringen; om så vore fallet skulle forskandet närmast te sig överflödigt och man kunde i stället beställa en utredning. Även grundforskning borde rimligen kunna betraktas som miljöstrategisk i vissa fall. Det är ju inte Mistras uppgift att beställa utredningsrapporter.

Det är fullt rimligt att ställa krav på att en ansökan om ett forskningsprogram av den här storleken skall ange vilken typ av resultat man förväntar sig och även konkreta ”deliverables”, produkter av forskningen, som t.ex. kan vara doktorsavhandlingar eller en tillverkningsprocess. Men man kan däremot inte förvänta sig att det konkret redan i ansökan ska anges vilka resultat doktorsavhandlingen skall innehålla eller hur tillverkningsprocessen skall vara utformad. Jag erinrar om VDs formulering i samband med ansökan om planeringsanslag: ”*Vem skall göra vad med vilka resultat i vilken situation och när?*”

Den planering som förväntas ske inför en ansökan om programanslag är mycket omfattande i relation till det planeringsanslag som ges och detta har präglat både kansliets och den interimistiska programstyrelsens inställning till processen. Nu kan sägas att motsvarande gäller alla forskningsansökningar som förutsätter att forskarna ägnar sin ordinarie arbetstid på universitetet till att arbeta fram ansökningar. Men i detta fall har man en extern styrelse som med sina förväntningar styr arbetets uppläggning. Denna styrelse har krav

på att de seniora forskarna skall engagera sig i en omfattning som verkar förutsätta en hel avdelning som på heltid kan ägna sig åt att förvalta detta trots allt begränsade planeringsanslag. När man ställer krav på att referensgrupper med användare skall sättas upp och börja fungera redan under planeringstiden och att arbetet skall läggas upp på ett visst sätt med ett utkast till huvudansökan presenterat tidigt i processen, finns risken att man skadar forskarnas kreativa process och därmed den planerade forskningen.

Det fanns uppenbarligen förväntningar om hur samarbetet mellan den interimistiska programstyrelsen och forskargruppen skulle fungera. Forskargruppen har uppfattat att styrelsen skulle vara som ett stöd, ett bollplan, och hjälpa till med kontakter och kritiska synpunkter på programförslagen. Styrelsen har också uppfattat att man inte skulle leda projektet eller ha synpunkter på det vetenskapliga innehållet. Däremot har man haft konstruktiva och uppskattade synpunkter på hur presentationen av projektet gjorts och hur man ska kunna kommunicera. Så långt har det fungerat.

Men från den interimistiska programstyrelsen och Mistra har det samtidigt funnits en förväntan om att användarnytta och konkretion ska visa sig redan tidigt i planeringsprocessen. Det har lett till långt drivna krav på planeringens genomförande. Frågan är hur fruktbar denna inställning är. Långtgående krav på planeringen och på konkretionen i en ansökan kan leda till störningar i processen.

Den utvärdering (KVA 2004:1) som citerats ovan antyder att problemet inte är begränsat till just denna ansökan. Utvärderingen omfattar åren 2001-2003 och jag har ingen inblick i hur Mistra generellt arbetat efter den utvärderingen. Men den bild utvärderarna har ändå likheter med det aktuella fallet.

Min bedömning är att de högt ställda förväntningarna på planeringsarbetet och i viss mån ansökans utformning varit orealistiska och skadliga för processen och att detta innebär en fara för Mistras trovärdighet som forskningsfinansiär.

Min rekommendation till styrelsen är att man på nytt bör överväga i vilka former man skall samarbeta för att bygga bron mellan forskning och användning.

Tvärvetenskap

I intervjuerna har jag ställt frågan om tvärvetenskap varit en förutsättning för projektet. Alla tillfrågade har varit överens om att man i detta fall fått klartecken från Mistra om att så inte är fallet. Rothstein har redan från början deklarerat att man inte avser att skapa en tvärvetenskaplig grupp för genomförande av projektet. Han har varit medveten om Mistras utgångspunkter. Lönnroth har då gjort klart att tvärvetenskap inte är en grundläggande förutsättning för ett program. När den vetenskapliga utvärderingsgruppen sattes samman anser VD och Mistras kansli att man tagit hänsyn till detta. I gruppen fanns två statsvetare, en rättsvetare och en samhällsvetare med miljöinriktning. Gruppen har inte fått någon särskild information från kansliet om frågan. Däremot har man tagit del av Mistras anvisningar och guide till sökandena. Av det skriftliga materialet framgår att tvärvetenskap ses som en viktig faktor och man utgår i texten från att programmen innebär att "...grupper av forskare från olika discipliner arbetar tillsammans med gemensamma forskningsproblem". Under rubriken *Tvärvetenskap som bygger broar* anges att Mistra investerar i stora integrerade tvärvetenskapliga forskningsprogram.

Min bedömning är att VD och kansliet i detta fall borde ha informerat de sakkunniga om de diskussioner man haft med forskargruppen om att tvärvetenskaplighet inte är förutsättning för Mistras stöd för att undvika missförstånd. Jag har dock inte haft som uppdrag att göra något slags efterhandsgranskning vare sig av ansökan eller av de sakkunnigas arbete och det är därför omöjligt för mig att ta ställning till om de sakkunnigas bedömningar skulle ha blivit annorlunda om de fått sådan information eller om en grupp med en annan sammansättning ämnesmässigt skulle ha gjort en annan värdering av ansökan.

Min rekommendation är att Mistra i sitt informationsmaterial förtydligar att tvärvetenskap inte är en förutsättning för ett program och att man diskuterar detta med både sökande och sakkunniga.

Slutsatser

Det finns ett antal inslag i handläggningen av denna forskningsansökan som kan ifrågasättas.

1. Det har inte varit klart för de inblandade vem den interimistiska programstyrelsen skall företräda, forskargruppen eller Mistra, och det har inte varit klart vilket mandat den interimistiska programstyrelsen har eller ens hur den skall utses. Detta har påverkat processen menligt.
2. VD:s roll i processen har varit mer aktiv än vad som är lämpligt med hänsyn till processens trovärdighet.
3. De högt ställda förväntningarna på planeringsarbetet och i viss mån ansökans utformning har varit orealistiska och skadliga för processen och detta innebär en fara för Mistras trovärdighet som forskningsfinansiär.
4. VD och kansliet borde ha informerat om de diskussioner man haft med forskargruppen om att tvärvetenskaplighet inte är förutsättning för Mistras stöd. Det kan inte uteslutas att detta påverkat de sakkunnigas bedömning.

Mina slutsatser leder mig till att ifrågasätta tanken med en interimistisk programstyrelse över huvud taget i den form den nu har och förväntas ha. Så länge det är fråga om arbete med planeringsanslag bör finansiären nöja sig med att enligt fastlagda kriterier och fastlagd procedur granska om sådant anslag kan ges och därefter låta forskargruppen ha fullt ansvar för framgången med den slutliga ansökan. Alla bör ha klart för sig att ett planeringsanslag på intet sätt är en garanti för att den fullständiga ansökan skall bifallas.

Ett alternativ kan vara att Mistra föreskriver att forskargruppen med planeringsanslaget som stöd tillsätter en egen referensgrupp som är helt intern och arbetar endast på forskargruppens uppdrag. Det hindrar givetvis inte att forskargruppen kan få hjälp av Mistra med lämpliga namnförslag. Dialog och samarbete är bra men bör inte hindra att man har tydliga regler och riktlinjer om vem som ska göra vad och vem som har ansvar och mandat.

Här finns också en koppling till hur Mistra ser på forskningsarbetets karaktär. Alltför högt ställda krav på användbarhet och konkret utpekade förväntade resultat redan på planerings- och ansökningsstadiet kan leda till att angelägen forskning inte kan komma i fråga för stöd av Mistra.

Modellen med att besluta om planeringsanslag utan utlysning kan också ifrågasättas. Om man utlyser även planeringsanslag, blir det en öppnare process, där olika förslag på ett tydligare sätt konkurrerar med varandra.

Rekommendationer

Mina rekommendationer är att Mistras styrelse

1. ser över innehållet i anvisningarna till sökandena, klargör mandat och ansvar och överväger modellen med en interimistisk programstyrelse,
2. ser över instruktioner för hur VD skall arbeta i samband med att ny VD introduceras i arbetet,
3. överväger i vilka former Mistra skall stimulera samarbete för att bygga bron mellan forskning och användning,
4. nyanserar kraven på användarnytta redan i ansökningsstadiet,
5. i sitt informationsmaterial förtydligar att tvärvetenskap inte är en förutsättning för ett program och säkerställer att detta diskuteras med både sökande och sakkunniga,
6. låter utvärdera hur tidigare processer med planeringsanslag utfallit,
7. följer upp att riktlinjerna för hur ansökningsprocessen skall fungera iakttas och säkerställer att en tydlig rollfördelning iakttas samt
8. uttalar ett intresse för en förnyad ansökan från forskargruppen som inriktas på tillämpningar i anslutning till projektet som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.